

RUDOLF KERN

Victor Tedesco – ein früher Gefährte von Karl Marx in Belgien. Sein Leben, Denken und Wirken in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts

(Studien zur Geschichte und Kultur Nordwesteuropas, Band 26)

Münster/New York, Waxman, 2014, ill., 807 p.

Zegt de naam van Victor Tedesco nog iets aan de gemiddelde Belgische historicus? Wellicht niet zo bijster veel. Bij verzamelaars van "socialistica", die ongetwijfeld de oude *Histoire de la démocratie et du socialisme en Belgique* van Louis Bertrand zullen bezitten, is de kans groter. Bertrand schonk immers aandacht aan de onrust van 1848 en aan de vaudeville die een Belgisch legioen opvoerde bij *Risquons-Tout*: Tedesco speelde een kleine rol in dat verhaal en dat bracht hem uiteindelijk in de gevangenis. In de naoorlogse geschiedschrijving van de arbeidersbeweging kreeg Tedesco wat zijdelingse aandacht, vooral bij Julien Kuypers. Nadien kwam Tedesco hooguit in een voetnoot aan bod. Het is deze grotendeels vergeten figuur die Rudolf Kern, emeritus Duitse taalkunde, opnieuw onder de aandacht wil brengen met een vuistdikke biografie: meer dan 800 pagina's met hardcover, voorwaar! De republikein en communist Tedesco, hier nadrukkelijk naar voor geschoven als metgezel van de jonge Marx, had Italiaanse roots. Zijn grootvader was uit Parma uitgeweken naar Luxemburg. Victors vader zag daar het levenslicht op een moment dat de regio samen met het toekomstige België door de Franse revolutionaire oorlogen werd meegesleept, eerst onder Frans gezag kwam, nadien onder Nederlands bewind. Vader startte toen niet alleen een administratieve carrière, maar zou ook goed huwen en als migrantenzoon de sociale ladder beklimmen.

Victor Tedesco zelf werd geboren in 1821. Na de Belgische omwenteling kwam het gezin terecht in Aarlen. De jonge Tedesco was een mediokere scholier. Toch schreef hij zich in in de mijnbouwschool van de universiteit van Luik. Indien hij al met overtuiging aan het curriculum begon, veel ijver zou hij ook daar niet tonen. De jonge Tedesco was meer geboeid door politiek. Hij zou die studie niet afronden, maar overstappen naar de rechtsfaculteit. Daar ging het beter: in 1847 zou hij afstuderen en proberen om als stagiair advocaat aan de bak te komen. Zijn politiek engagement was echter niet getemperd, integendeel, Tedesco kwam in contact met militante academici als Destrievaux die hem vooral zouden aanmoedigen tot een nog grotere betrokkenheid bij het politieke leven in de vurige stede.

Tedesco maakte zijn debuut in de studentenpolitiek wanneer Luxemburg moest worden gesplitst. Daartegen werd in Luik en Brussel een breed verzet georganiseerd dat weliswaar geen succes zou genereren maar waaruit wel radicale studentennetwerken zouden groeien. Tedesco zou daar nauwe banden mee onderhouden en ook contact leggen met vooruitstrevende academici zoals Altmeyer. Enkele jaren nadien werd Tedesco op jonge leeftijd vrijmetselaar (het was toen niet ongewoon dat men nog tijdens de studiejaren toetrad) in de Luikse loge die in de daarop volgende jaren een belangrijke focus van zijn engagement zou zijn. Tedesco vervulde er meerdere functies en vond er een forum om zijn ideeën kenbaar te maken: het was immers daar dat hij zijn eerste pleidooien hield voor democratie en sociale hervorming. De Luikse loge was niet alleen een intellectueel laboratorium waar radicale ideeën konden rijpen. Ze was

ook het draagvlak voor de linkervleugel van de liberale partij. Van daar uit probeerde die immers front te vormen tegen de doctrinairen rond Frère-Orban. Eén en ander leidde tot een splitsing waarbij Frère-Orban de Luikse loge zou viseren als instrument van malcontenten die de scheuring onvermijdelijk maakten.

Het electoraal bestel maakte een dergelijk schisma al te nadelig voor de liberale opinie. Zo werden snel getracht opnieuw tot een fusie te komen. Radicalen als Tedesco waren daar fel op tegen, maar konden de toenadering niet tegenhouden. De partij werd herenigd en het radicale element kwam gemarginaliseerd te staan. Tedesco schoof daardoor naar links om te gaan aanleunen bij de democratische beweging en de eerste communistische stromingen in het land. Het boek gaat uitgebreid in op de rol die Karl Marx en de Duitse immigrantenkringen in dat kader zouden spelen. Kern maakt daarbij een interessant oefening historische kritiek waarbij hij aantoont dat de hypothese als zouden Marx en Tedesco via contacten tussen de respectieve vaders elkaar reeds in hun jeugd hebben ontmoet naar het rijk der fabels verwezen mag worden. Dat neemt echter niet weg dat Tedesco in marxistisch vaarwater terecht kwam, persoonlijk met Marx correspondeerde (al moet men de intensiteit van die contacten niet overdrijven : uiteindelijk heeft hij aan Marx slechts drie brieven geschreven) en een niet onbelangrijke rol zou gaan spelen in de kringen die Marx ook frequenteerde.

Dit radicale milieu stuitte evenwel op het uitwijzingsbeleid van de overheid ten aanzien van radicale buitenlanders. Aldus werd een repressief beleid in beweging gezet dat een

bijdrage zou leveren aan het kortwieken van de democratische beweging. Of die repressiepolitiek daartoe echt noodwendig was, mag worden betwijfeld. De maatregelen om de democratische beweging de wind uit de zeilen te nemen waren zeker zeer efficiënt. Anderzijds ontbrak het de democraten aan doortastende leiders om de dynamiek van 1848 te kunnen omzetten in een regimewissel, voor zover er al een voldoende grote sociale basis voorhanden zou zijn geweest. Het boek gaat uiteraard diep in op de rol die Tedesco zelf zou spelen in die onrustige dagen. Eigenlijk had het allemaal niet veel te betekenen maar het was genoeg om hem in het vizier van het gerecht te brengen. Na de vondst van ogenschijnlijk "bezwarende" stukken werd Tedesco aangehouden. Hij werd één van de beklaagden in het zgh. *Risquons-Tout-proces*. Omwille van "hoogverraad" werd Tedesco – met een erg magere bewijsgrond – ter dood veroordeeld, wat dan werd omgezet naar 20 jaar gevangenis.

Tijdens de eerste periode van opsluiting speelde Tedesco nog zekere rol. Hij was één van de vroegste vertalers van het communistisch manifest en leverde ook een bijdrage aan de *Redaktionsgeschichte* van de beroemde tekst zelf. Het bekendst evenwel was Tedesco's *Catéchisme du prolétaire*, een klassieker van de vroege arbeidersbeweging die Kern omschrijft als "eine der Arbeiterwelt in Inhalt und Form pädagogisch angepasste revolutionäre Aufklärungsschrift in gestochen scharfer, gut verständlicher, volksfreundlicher Sprache" (p. 588). Niet onbelangrijk was verder de lange tekst die Tedesco schreef voor het tweede democratisch congres van 1849. Nadien werd het evenwel stil : in de citadel van Huy zou Tedesco nog wel intensief lezen en studeren, maar radicale geschriften bleven uit. De ver-

oordeelden van het *Risquons-Tout*-proces werden druppelsgewijs vrijgelaten, maar voor Tedesco duurde het tot 1854 vooraleer hij de gevangenis mocht verlaten : hij weigerde immers een genadeverzoek in te dienen. Uiteindelijk zou de zieke Tedesco dat toch doen. Was het alleen ontbering die hem ertoe bewoog om het hoofd te buigen ? Kennelijk was er meer aan de hand. De gevangenis hadden Tedesco wel degelijk “getemd”. Op zich was dat niet ongewoon : Kern wijst op vergelijkbare trajecten van Duitse revolutionairen die zich ook de klauwen geknipt zouden zien. Hoe Tedesco tot “inkeer” kwam, blijft grotendeels in de schaduw evenwel. De bronnen lieten wellicht niet toe om dat nader te doorgronden. De ommekeer was alvast ingrijpend. Na zijn vrijlating ging hij bij zijn vader inwonen in Aarlen en voor de rest van zijn leven toonde hij zich een brave burger: gewaardeerd advocaat, gehuwd in de gegoede klasse, met nog een bescheiden carrière als gematigd liberaal politicus. Sociale gevoeligheid zou Tedesco blijven tonen maar één en ander gebeurde nu strikt binnen de grenzen van de liberale filantropie. Tedesco overleed te Brussel in 1897.

Is dit nu een biografie die de lezer-historicus voldoening biedt ? Niet helemaal. Het geheel steunt doorgaans op een grondige heuristisch waarbij veel archieffondsen werden doorploegd en een breed palet aan kranten werd geraadpleegd, niet alleen om de details inzake Tedesco zelf op te spitten (er is geen echt persoonlijk archief) maar ook om de diverse milieus rondom de kernfiguur in kaart te brengen. Dat is evenwel niet op elk punt even overtuigend gebeurd. Het zo belangrijke maçonnieke luik steunt slechts op één welbekende bronnenuitgave, zonder te proberen – of dat blijkt toch niet uit de tekst –

meer archief op te sporen. Nochtans is er wel degelijk vrij beschikbaar archief over de 19de-eeuwse Luikse maçonnerie te vinden (o.m. in het in 2002 gerestitueerde Moskou-fonds). Storender zijn de gaten in de bibliografie, waarbij meermaals enkel verouderde literatuur wordt gebruikt. Zo lijkt het wel, opnieuw wat de maçonnieke geschiedenis betreft, alsof er daar de laatste dertig jaar niets aan onderzoek is gebeurd. Om de Brusselse taaltoestanden te schetsen, wordt gesteund op werken uit de jaren 1950: nochtans is op dat terrein veel geschreven nadien. Hetzelfde geldt voor de recentere literatuur over de polonofilie, over Verhaegen, over het fourierisme etc. Dat leidt er soms toe dat bepaalde aspecten niet goed uit de verf komen : zeker wat het maçonnieke engagement van Tedesco betreft, merkt men meermaals dat de auteur moeite heeft om die realiteit precies te vatten en wordt er al eens in banaliteiten vervallen.

Het geheel blijft ook te zeer op een louter descriptief niveau hangen en wordt dikwijls onnodig breedvoerig. Het opzet om “*so quellennah wie möglich*” te schrijven, werd daarbij wat te letterlijk opgevat, met vaak erg lange reproducties of samenvattingen van de bronnen. Meermaals krijgt men van het goede teveel, niet zelden om dan dingen te lezen die al grotendeels bekend waren. 807 pagina's is wel erg ruim bemeten voor een kleine revolutionair met een beperkte tekstproductie en een vrij gelimiteerde rol in de geschiedenis van de democratie en het socialisme in dit land. Wat meer synthesezin ware hier dus zeker op zijn plaats geweest. Kern gaat in zijn boek ook geen debat aan met de meer bespiegelende literatuur over de plaats van de biografie in de hedendaagse geschiedschrijving. Hij probeert zijn hoofdfiguur wel te gebruiken om de rol van wat bredere milieus te schetsen, maar

tot een *histoire-problème* komt het niet echt. Stellig, Tedesco was slechts een “kleine” garnaal in de “grote” geschiedenis van de sociale beweging(en) in dit land. We weten echter – vier decennia na de grensverleggende boeken van Ginzburg, Levi e.a. – dat die kleine of vergeten individuen wel degelijk de sleutel kunnen vormen voor sprankelende geschiedkundige analyses die hun *dramatis personae* ver overstijgen.

Jeffrey Tyssens